

Koncepcja stworzenia geoparku w Polsce.

Historia inicjatywy tworzenia Geoparków

Inicjatywa tworzenia geoparków jest dziełem UNESCO zapoczątkowanym w roku 1997 przez Oddział Nauk o Ziemi tej organizacji. Od 1998 UNESCO uruchomiło procedurę tworzenia Światowej Sieci Narodowych Geoparków (GGN) mającą docelowo objąć ponad 500 obiektów. Światowa Sieć Geoparków UNESCO współdziała na zasadzie synergii z Centrum Dziedzictwa Światowego UNESCO i Programem "Człowiek i biosfera" (MAB). Częścią sieci światowej jest Europejska Sieć Geoparków utworzona w roku 2000 obejmująca obecnie 58 obszarów (http://www.europeangeoparks.org/?page_id=168, dostęp w dniu 30.11.2013). Na terenie Polski do sieci tej należy transgraniczny polsko-niemiecki Geopark Łuku Muzakowa. Status Geoparku Krajowego nadany przez Ministerstwo Środowiska mają:

- polska część Łuku Muzakowa (od 21.10.2009 r.),
- rejon Góry św. Anny (od 01.06.2010 r.)
- Karkonoski Park Narodowy wraz z otuliną (od 10.09.2010 r.).

Włączenie geoparku do Globalnej Sieci Geoparków wymaga:

- posiadania planu zagospodarowania przestrzennego ukierunkowanego na wzmocnienie zrównoważonego rozwoju społeczno gospodarczego w oparciu o geoturizm,
- wykazania się ochroną i wspieraniem dziedzictwa geologicznego i posiadaniem środków edukacji w zakresie nauk o Ziemi i środowisku,
- posiadania wspólnych propozycji zrównoważonego rozwoju opartego na zachowaniu dziedzictwa geologicznego opracowanych zgodnie z zasadami najlepszych praktyk w wyniku współdziałania władz, społeczności lokalnych i przedsiębiorców prywatnych.

Definicja Geoparku

Zgodnie z informacją podaną na stronie Ministerstwa Środowiska (http://www.mos.gov.pl/kategoria/2372_geologia_dla_turystyki/)

„Geopark – jest to obszar o zdefiniowanych granicach, zawierający pojedyncze lub mozaikowo rozłożone obiekty o wybitnych walorach geologicznych (geotypy), wartościowe dla geoturystyki i edukacji, które zostały udokumentowane w drodze przeprowadzonej inwentaryzacji i oceny. Za utworzeniem na danym obszarze geoparku mogą przemawiać również dodatkowe jego atuty, takie jak: występowanie stanowisk archeologicznych, skupisk

obiektów i obszarów o dużym znaczeniu dla ochrony przyrody, wybitne wartości historyczne i kulturowe regionu.

Wymagania stawiane geoparkom zawierają się w dwóch podstawowych i współzależnych zadaniach. Jednym z nich jest ochrona dziedzictwa geologicznego poprzez efektywne zabezpieczanie stanowisk, szeroką promocję nauk geologicznych oraz propagowanie ich funkcji edukacyjnych i turystycznych, a drugim zadaniem jest stosowanie bezkonfliktowego wykorzystywania naturalnych walorów obszaru w lokalnej polityce zrównoważonego rozwoju społecznego i ekonomicznego.

Geoparki nie stanowią prawnej formy ochrony przyrody nieożywionej i posiadają bardzo zróżnicowaną rangę, poczynając od znaczenia lokalnego, państwowego (krajowego) do znaczenia europejskiego i światowego. Tworzenie i funkcjonowanie Światowej Sieci Geoparków UNESCO (Global UNESCO Network of Geoparks) jest aktem uznania rangi ponad krajowej dla narodowego obszaru chronionego, odznaczającego się szczególnymi wartościami dziedzictwa geologicznego. Geoparki lokalne mogą być powoływane w wyniku porozumienia podmiotów lokalnych skupionych wokół idei promocji dziedzictwa geologicznego, w warunkach zrównoważonego rozwoju. Najczęściej porozumienie to zawierane jest pomiędzy jednostkami władz administracji lokalnej, organami ochrony przyrody, jednostkami gospodarczymi oraz przedstawicielami świata nauki. W Polsce, podobnie jak w innych krajach, najbardziej odpowiednimi obszarami dla takiej ochrony są parki krajobrazowe, obejmujące rozległe tereny o specjalnym znaczeniu dla nauk o Ziemi, a równocześnie bardziej dostępne, niż inne chronione obszary, do wykorzystania turystycznego i dydaktycznego. W ich obrębie ustawowo tworzy się rezerwaty przyrody i indywidualne formy ochrony.

Geopark Krajowy - *w odniesieniu do inicjatyw geoparków lokalnych, jeszcze nie stowarzyszonych w sieci geoparków europejskich i światowych, istnieje możliwość ich weryfikacji w drodze nadawania im odpowiedniego statusu geoparku narodowego (krajowego)."*

Turystyka w obrębie geoparku ma charakter zrównoważonego „zielonego turystyki”, który związany jest nie tylko z ochroną, ale wręcz z uwypukleniem walorów przyrodniczych obszaru. Turystyka w obrębie parku może mieć nie tylko charakter geoturystyki ale także ekoturystyki, turystyki kulturowej itp.

Procedury tworzenia geoparków

Zgodnie z informacją podaną na stronie Ministerstwa Środowiska (http://www.mos.gov.pl/kategoria/2372_geologia_dla_turystyki/):

Z inicjatywy Głównego Geologa Kraju, dr Henryka Jacka Jezierskiego, zapoczątkowane zostały w gronie ekspertów działania zmierzające do wypracowania zasad i procedur wylaniania geoparków krajowych w Polsce.

Za ważne argumenty przemawiające za utworzeniem geoparku, należy uznać:

- 1. szczególne nagromadzenie na niewielkiej powierzchni stanowisk geologicznych (geotopów) ilustrujących specyfikę rzadkiego fenomenu geologicznego,*
- 2. istnienie dziedzictwa kulturowego i bogactwa przyrody ożywionej, mającego wyraźny związek z geologicznym wykształceniem obszaru,*
- 3. zdefiniowanie granic obszaru geoparku i określenie sposobu ochrony i udostępnienia oraz określenie cech wyłączności obszaru, na podstawie których w poszczególnych częściach geoparku wyznaczono tematykę wiodącą dla realizacji programów geoochrony i rozwoju geoturystyki,*
- 4. znaczące poparcie administracji samorządowej szczebla wojewódzkiego, powiatowego i gminnego, ośrodków naukowych i innych podmiotów regionalnych dla idei ochrony dziedzictwa geologicznego.*

Uznanie geoparku krajowego za członka Europejskiej Sieci Geoparków (EGN - European Geopark Network), wspieranej przez UNESCO, odbywa się w drodze weryfikacji ich pod kątem spełnienia odpowiednich kryteriów zawartym w specjalnej instrukcji wydanej przez UNESCO:

Instrukcja: Operational Guideline for National Geoparks seeking UNESCO's assistance – Global UNESCO Network of Geopark, 2004:

<http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001503/150332eo.pdf>

Instrukcja: Guidelines and Criteria for National Geoparks seeking UNESCO's assistance to join the Global Geoparks Network, 2008:

http://web.mac.com/japan_geoparks/JGN/2006Sep_guidelines.pdf

Stan aktualny prac nad geoparkiem na obszarze objętym szlakiem GeoKarpaty

W Państwowym Instytucie Geologicznym jest obecnie realizowany przez zespół w składzie prof. dr hab. inż. Barbara Radwanek-Bąk, dr Robert Kopciowski, dr Tomasz Malata, dr inż. Alicja Kochman, mgr Radosław Wasiluk projekt, którego celem jest utworzenie w Polsce nowego geoparku „Dolina Wisłoka – Polski Teksas”. Zgodnie z informacjami uzyskanymi od autorów projektowany geopark leży w Polsce południowej, na terenie Beskidu Niskiego, Kotliny Jasielsko-Krośnieńskiej (Doły Jasielskie) oraz pogórzy: Strzyżowskiego, Dynowskiego, Jasielskiego i Bukowskiego. Obszar objęty projektem jest zlokalizowany na terenie sześciu powiatów województwa podkarpackiego:

- krośnieńskiego grodzkiego i ziemskiego (gminy: Dukla, Chorkówka, Miejsce Piastowe, Iwonicz-Zdrój, Rymanów, Korczyna, Wojaszówka, Krosno, Krościenko Wyżne, Jedlicze, Jaśliska);
- jasielskiego (Jasło);
- brzozowskiego (gminy: Jasienica Rosielna, Haczów, Brzozów, Domaradz);
- strzyżowskiego (gminy Niebylec i Strzyżów);
- sanockiego (gmina Besko).

W ramach działań zespołu planowane jest wykonanie inwentaryzacji obiektów geologicznych i ich waloryzacja pod kątem ochrony środowiska i możliwości zagospodarowania na potrzeby geoturystyki – edukacji interesujących elementów przyrody nieożywionej. Udokumentowane geostanowiska zostaną wprowadzone do Centralnego Rejestru Geostanowisk Polski (<http://geoportal.pgi.gov.pl/portal/page/portal/geostanowiska>). Jednym z najważniejszych wyników prac będzie mapa geologiczno-turystyczna obszaru geoparku. Powstanie ona na podstawie wszystkich opracowań kartograficznych tego rejonu, a w szczególności 10 arkuszy „Szczegółowej mapy geologicznej Polski” w skali 1 : 50 000. W ramach projektu wyznaczone zostaną geostanowiska, a dla wybranych sporządzone zostaną tablice informacyjno-edukacyjne. W najciekawszych rejonach zaprojektowane zostaną ścieżki geologiczno-turystyczne.

Następnie wykonane i udostępnione gminom zostaną:

- mapa geoturystyczna geoparku w skali 1 : 50 000, z zaznaczonymi geostanowiskami i ścieżkami geologiczno-turystycznymi;

- opracowanie tekstowe zawierające opis poszczególnych geostanowisk i ścieżek edukacyjnych;
- film promujący geopark;
- domena internetowa i zaprojektowana strona geoparku;
- projekty folderów reklamowych geoparku i najciekawszych obiektów geoturystycznych;
- projekty tablic informacyjno-edukacyjnych geostanowisk i „GeoTropów”.

Ostatecznym rezultatem projektu realizowanego przez zespół Państwowego Instytutu Geologicznego będzie opracowanie Geologiczno – górniczo – środowiskowe warunki utworzenia Geoparku „Dolina Wisłoka – Polski Teksas.

Dalsze działania niezbędne do stworzenia geoparku

Efekty działań w ramach projektu Geo-Karpaty i działania projektu Geoparku „Dolina Wisłoka – Polski Teksas” w pełni dostarczają trzy pierwsze argumenty wymagane dla (opisanej powyżej na podstawie informacji ze strony Ministerstwa Środowiska http://www.mos.gov.pl/kategoria/2372_geologia_dla_turystyki) procedury tworzenia geoparków. Dlatego też, kolejnym krokiem powinno być stworzenie czwartego argumentu z listy czyli: uzyskanie znaczącego poparcia administracji samorządowej szczebla wojewódzkiego, powiatowego i gminnego, ośrodków naukowych i innych podmiotów regionalnych dla idei ochrony dziedzictwa geologicznego.

W przypadku ubiegania się o wejście na listę Globalnej Sieci Geoparków za spełniony można uznać warunek wykazania się ochroną i wspieraniem dziedzictwa geologicznego i posiadaniem środków edukacji w zakresie nauk o Ziemi i środowisku.

Brakującymi elementami są:

- plan zagospodarowania przestrzennego ukierunkowany na wzmocnienie zrównoważonego rozwoju społeczno gospodarczego w oparciu o geoturizm,
- wspólne propozycje zrównoważonego rozwoju opartego na zachowaniu dziedzictwa geologicznego opracowane zgodnie z zasadami najlepszych praktyk w wyniku współdziałania władz, społeczności lokalnych i przedsiębiorców prywatnych.

Uzupełnienie pierwszego z tych elementów wymaga współpracy organów samorządowych, które odpowiedzialne są za tworzenie planów zagospodarowania przestrzennego. Sposób uzupełnienia drugiego z tych elementów opisany jest na stronie Ministerstwa Środowiska

(http://www.mos.gov.pl/kategoria/2372_geologia_dla_turystyki), gdzie stwierdza się, że *Geoparki lokalne mogą być powoływane w wyniku porozumienia podmiotów lokalnych skupionych wokół idei promocji dziedzictwa geologicznego, w warunkach zrównoważonego rozwoju. Najczęściej porozumienie to zawierane jest pomiędzy jednostkami władz administracji lokalnej, organami ochrony przyrody, jednostkami gospodarczymi oraz przedstawicielami świata nauki.*

Rekomendowanym posunięciem jest powołanie stowarzyszenia pożytku publicznego (lub konsorcjum) grupującego opisane powyżej podmioty.